

ІННОВАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблеми сучасної вищої освіти, проаналізовано сучасні тенденції та умови, які забезпечують сталий розвиток університетської освітньої системи, зокрема, технічної освіти, підготовки викладацьких кадрів для вищої технічної школи.

Ключові слова: *освіта, навчання, виховання, навчальний процес, навчальний заклад, упровадження, педагогічний професіоналізм, педагогічна майстерність.*

Розвиток України як сучасної індустріальної держави неможливий без підготовки висококваліфікованих фахівців, тому система вищої освіти має відповідати на конкурентні виклики з боку досягнень науки й техніки. Окрім того, для сталого розвитку економіки країни, стійкості її до кризових явищ, які перманентно виникають у найрозвинутіших країнах світу, необхідно, нарешті, зрозуміти аксіому: не розвиток економіки, науки й техніки країни впливає на конкурентоспроможність фахівців, задіяних у виробництві; тільки система освіти може готувати висококваліфіковані робочі кадри, здатні конкурувати на сучасному ринку праці, тільки система освіти є тим рушійним елементом, який дає змогу досягати певних результатів у розвитку науки й техніки, економіки та добробуту громадян.

Сьогодні в підготовці фахівців нової генерації людей, здатних не тільки працювати, а й мислити, існує цілий ряд не вирішених або вирішених не до кінця проблем. Усі ці проблеми мають глобальний характер і потребують вирішення як на державному рівні, так і на рівні кожного окремо взятого навчального закладу.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що різноманітні аспекти педагогічних проблем щодо підготовки фахівців із вищою освітою знайшли відображення в працях видатних українських науковців: В.П. Андрущенко, С.У. Гончаренка, Р.С. Гуревича, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, О.П. Мешанінова, Н.Г. Ничкало та ін. Їхні дослідження мають фундаментальний узагальнювальний характер, де в комплексі розглядаються проблеми сучасної вищої освіти, надається аналіз сучасних тенденцій та умов, які забезпечують сталий розвиток університетської освітньої системи, зокрема, технічної освіти, підготовки викладацьких кадрів для вищої технічної школи.

Мета статті полягає у висвітленні проблем, що стоять перед вищою технічною освітою сьогодні, та виокремлення тих педагогічних проблем, що потребують нагального вирішення для забезпечення конкурентоспроможної системи підготовки фахівців з вищою технічною освітою.

Багато хто вважає, що раз змінюється навколо нас світ, значить повинні змінюватись і ми, а досягти цього можна тільки завдяки сучасній системі освіти, завдяки новим підходам до педагогіки як науки, тобто до вмінь і навичок тих,

хто готує майбутніх фахівців. Насправді це і так, і не так. Ще Ф. Бекон зазначав: “Знання в руках неосвіченої та невмілої людини, без перебільшення, можуть стати чудовиськом. Знання багатогранні й можуть бути застосовані по-різному. Вони мають обличчя й голос жінки – уособлення їхньої краси. У знання є крила, тому що наукові відкриття поширюються дуже швидко, незважаючи на кордони. Гострі й чіпкі кігті потрібні йому для того, щоб аксіоми й аргументи проникли в людську свідомість і міцно утримувались у ній, так, щоб їх не можна було позбутись. І якщо їх неправильно розуміють або використовують, вони завдають неспокою та мук тим чи іншим шляхом і, врешті-решт, просто розривають свідомість на шматки” [2, с. 81].

Ми спробували структурувати основні проблеми, що стоять перед вищою школою України.

Перша проблема. Рівень розвитку системи освіти сучасної держави завжди є не наслідком, а причиною економічних успіхів країни. Сьогодні весь світ переживає наслідки жорстокої економічної кризи, тоді як система вищої освіти України тільки увійшла в цей кризовий період. На жаль, дуже важко доходить до управлінців усіх рівнів освіти положення про те, що наука повинна розвиватися швидше, ніж економіка, а це можливо тільки в тому випадку, коли освіта розвивається швидше від науки. Як приклад, що підтверджує це положення, можна навести ситуацію в США у 1957 р., коли Радянський Союз запустив у космос перший супутник. Наступного ж дня в усіх навчальних закладах (від дошкільних до вищих усіх форм власності) з метою мотиваційного заохочення до якісної підготовки фахівців було підвищено заробітну плату викладачів.

Друга проблема. Час вимагає від ВНЗ підготовки висококваліфікованих фахівців, інші сьогодні просто нікому не потрібні. У педагогіці існує аксіома: спеціаліста високої кваліфікації може підготувати тільки фахівець високої кваліфікації. Виходячи із цього положення, підвищення якості підготовки студентів технічних ВНЗ необхідно розпочинати з роботи з викладачами. І той ВНЗ, який раніше почне таку роботу, опиниться в більш вигідних умовах у жорсткій конкурентній боротьбі між вищими технічними навчальними закладами України за абітурієнта та за випускника-фахівця (на жаль, далеко не всі ВНЗ сьогодні приділяють цьому увагу).

Третя проблема. Формування духовності, удосконалення й розвиток моральних цінностей у студентів вищих навчальних закладів були актуальними завжди, але сьогодні ця актуальність набуває особливого характеру. На підтвердження цього можна навести слова колишнього президента США Т.Р. Франкліна: “Дати освіту й не прищепити моральні принципи – значить виховати ще одну загрозу суспільству”, адже будь-яка соціальна і життєва ефективність людської діяльності, насамперед, залежить від моральної орієнтації людини.

Виходячи зі сказаного, можна зробити висновок про те, що завдання, які стоять перед педагогами вищої школи, вже давно видозмінились. Чи не перше десятиліття в педагогіці говорять про те, що час перетворювати фахівців, які просто “уміють”, на фахівців, які ще й “думають”, фахівців з певною системою соціальних цінностей, світоглядом, життєвою концепцією й мисленням. Якось важко в педагогіці вищої школи, особливо вищої технічної школи, відбуваються процеси переорієнтації з підготовки тих, хто вміє щось робити, на тих, хто думає – навіщо він це робить. Ще однією відомою аксіомою є те, що часи ремісників уже минули, але бажання в деяких педагогів з технічної готувати саме ремісників ще залишається. У підготовці майбутніх інженерів, як і раніше, основний акцент

ставиться на технічній складовій системи знань фахівця, і все менше – на гуманітарній підготовці. Не всі викладачі технічних дисциплін ще погоджуються з тим, що вища технічна школа готує людину-фахівця, а не робота, який досконало знає, в який момент і яку кнопку треба натиснути. А це завдання без викладачів гуманітарних дисциплін вирішити неможливо.

Четверта проблема. Як це не сумно звучить, але все більше падає рівень освіченості сучасних фахівців. Це явище має вже не якийсь локальний характер, йому, як і всім цивілізаційним процесам, сьогодні притаманні глобалізаційні риси. Нам доводилось працювати в різних вищих навчальних закладах України, Росії та Польщі. І скрізь одна й та сама картина: щороку дедалі нижчим стає рівень освіченості студентів, які приходять на навчання до ВНЗ, що, звичайно ж, не може не впливати на сам навчальний процес, оскільки викладачі повинні практично з нуля починати навчальний процес (йдеться про роз'яснення елементарних понять, знання яких повинно було б бути сформованим ще в середній школі).

П'ята проблема. Дуже серйозною є проблема загальнокультурного рівня наших абітурієнтів. На формування азів загальнокультурного рівня у вищому навчальному закладі практично немає часу. Так, працюючи в одному з технічних ВНЗ України, ми попросили студентів V курсу написати повну назву навчального закладу (назва складається із шести слів), який вони закінчують, й отримали досить показовий результат: майже половина (46%) написали її або неправильно, або з помилками.

Шоста проблема – це робота з викладачами. Ми глибоко переконані в тому, що в системі формування морально-етичної складової “людини-фахівця” центральною фігурою є викладач, і залучати до цієї роботи необхідно тільки найталановитіших і найрозумніших педагогів, які здатні мислити самостійно, вміють передавати ці якості іншим, тобто нашим студентам. Для реалізації такої парадигми освіти системі вищих технічних закладів потрібен новий викладач, який характеризується, перш за все, здатністю й готовністю до творчості. А творити готовий тільки той педагог, якому подобається не тільки та галузь науки і техніки, в якій він є фахівцем, не тільки процес навчання, а й самі студенти. Під творчим підходом ми розуміємо особливу взаємодію педагога з постійно мінливим світом, його самоосвіту та самовиховання, самопізнання й самовираження як особистості. Навчаючи й виховуючи студента, викладач не просто спілкується з ним, він з ним взаємодіє, включається в його життєвий і духовний світ. Але для цього необхідно, щоб у викладача були сформовані інтерактивні якості на рівні свідомості, вміння вести діалог, співпереживати та співчувати. До сучасного студента вже не можна ставитись як до об'єкта педагогічного впливу. Сучасний студент вже давно перетворився з об'єкта на суб'єкт навчального процесу.

Найголовніше, що повинні зрозуміти й засвоїти молоді викладачі будь-якого ВНЗ, – викладач давно перестав бути “рупором” знань. Віщати знання, а потім змушувати їх повторювати ще можна в початковій школі, тому педагога в початковій школі й називають учителем. А ось у середній, старшій і тим більше у вищій школі завдання, що стоять перед педагогом, зовсім інші. У сучасному значенні слово “викладач” значить фахівець своєї справи й ефективний менеджер освітнього процесу. Більше того, це людина, яка любить свою справу, тих, кого навчає; це інтелігент і трошки артист, який уміє утримувати увагу тих, кого навчає; це маніпулятор розумом і душами студентів (у гарному розумінні цього слова); це зразок, гідний наслідування, починаючи від зовнішнього вигляду й закінчуючи внутрішнім світом.

Щоб стати інженером, потрібно здобути вищу технічну освіту, а от щоб стати педагогом, тільки вищої освіти недостатньо. До педагогічної діяльності має бути ще й покликання. І зумовлено це тим, що педагогічна діяльність, як і медицина, пов'язана з людиною. Якщо лікар може допомогти людині, вилікувавши її від хвороби, то педагог може допомогти людині, давши їй знання, збагативши її духовний світ.

Сьома проблема. Сьогодні випускникові вищого технічного навчального закладу вже ніяк не обійтись без навичок управлінської діяльності, оскільки кожен випускник ВНЗ є потенційним керівником на виробництві. А бути керівником і не знати елементарних правил та законів управлінської діяльності – це означає керувати так, як це було в переважній більшості підприємств учора: “Сьогодні “керівникові вчорашнього дня” просто “не вижити” в умовах ринкових відносин. На зміну їм приходять молоді, енергійні й підготовлені керівники, “заряджені” на успіх” [1, с. 20].

Восьма проблема – це проблема, безпосередньо пов'язана з питаннями гуманізації вищої освіти. Основу системи вищої технічної освіти становлять не тільки педагогічні системи професійної освіти, а й системи гуманітарної психолого-педагогічної освіти. Гуманітарна психолого-педагогічна освіта в технічному ВНЗ спрямована, перш за все, на гуманізацію освіти, а найефективнішим шляхом гуманізації сучасної освіти вчені називають її педагогізацію. Таким чином, логічне коло замкнулося. Виходячи зі сказаного, можна зробити висновок про те, що педагогічний аспект притаманний будь-якій професійній діяльності. Крім того, однією з головних рис гуманізації освіти є те, що вона дає змогу налаштувати випускників технічного ВНЗ на майбутню конкурентну боротьбу в професійній сфері. Вони мають бути готові пройти перекваліфікацію, змінити напрям своєї діяльності, постійно вдосконалюватись, перейти від освіти “на все життя”, як це було до сьогоднішнього дня, до освіти “через усе життя”.

Дев'ята проблема. Дуже важливо відзначити той факт, що в сучасних умовах будь-який випускник вищого технічного навчального закладу у своїй професійній діяльності зможе досягти позитивних результатів тільки тоді, коли він досконало оволодів знаннями, уміннями й навичками спілкування, комунікації, знайомий з азами конфліктології, законами управління соціальними системами, особливостями психології особистості та психології управління, уміє створювати сприятливу атмосферу в колективі.

Десята проблема – педагогізація навчального процесу. Необхідно зауважити, що питання педагогізації (гуманізації, гуманітаризації та психолого-педагогічної підготовки) сьогодні хвилюють не тільки представників української педагогічної школи, вони актуальні в багатьох країнах світу, які досягли значних економічних успіхів.

Так, у вищих навчальних закладах США основними завданнями педагогічного процесу є формування освіченого, культурного, практично мислячого фахівця, здатного вирішувати не тільки вузькоспеціальні, а й загальні, життєві, локальні, загальнонаціональні й навіть глобальні проблеми [4].

Японія готує викладачів у дев'ять разів більше від реально існуючої потреби. Японський досвід підготовки студентів має кілька позитивних моментів: психолого-педагогічна підготовка сприяє педагогізації суспільства; викладачами стають найбільш готові до цієї діяльності студенти; оволодіння додатковою професією сприяє соціальній захищеності випускників університету на ринку праці [3, с. 70–71].

В університетах європейських країн (Польща, Німеччина, Франція) також набула поширення загальна тенденція до здобуття другої освіти. Дуже часто як другу освіту студенти обирають педагогіку. Так, наприклад, у Німеччині професійно-педагогічна освіта реалізується двома етапами: на першому студенти отримують теоретичну загальнонаукову і спеціальну підготовку, а на другому – можливість здобути другу спеціальність [5].

Висновки. Отже, з огляду на зазначене вище, можна дійти висновку, що, незважаючи на актуальність теми, у педагогіці вищої школи ще й досі залишаються питання, які потребують детального вивчення, уточнення чи наукового переосмислення.

Звісно, автором розкрито не всі проблеми, що стоять перед сучасною вищою школою. Більше того, ми переконані в тому, що будь-яка освітня система перебуває в постійному розвитку, тому вона не може містити в собі перелік “готових рецептів на все життя”. На наш погляд, освітня система, яка має відповіді на всі питання, – “мертва система”, що може становити інтерес для педагогів лише в історичному аспекті.

Список використаної літератури

1. Бондаренко В.В. Предмет “педагогика” и его место в системе высшего технического образования Украины / В.В. Бондаренко // Теория і практика управління соціальними системами. – 2005. – № 2. – С. 17–22.
2. Бушков А.А. Россия, которой не было: загадки, версии, гипотезы / А.А. Бушков. – М., 2000. – 608 с.
3. Лузан П.Г. Гуманістичні тенденції вдосконалення навчання студентів / П.Г. Лузан // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 2000. – Вип. 25. – С. 67–72.
4. Покришук В. Ринок праці України: сучасні тенденції зайнятості населення / В. Покришук, В. Ковальський, О. Пазюк // Україна: аспекти праці. – 1998. – № 5. – С. 5–10.
5. Howard B. On Multicultural Issues with Howard / B. Howard // Service Line. – 1993. – № 2. – 190 p.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2012.

Бондаренко В.В. Инновационные требования к развитию конкурентоспособного высшего учебного заведения

В статье рассматриваются проблемы современного высшего образования, приводится анализ современных тенденций и условий, которые обеспечивают устойчивое развитие университетской образовательной системы, прежде всего, технического образования, подготовки преподавательских кадров для высшей технической школы.

Ключевые слова: образование, обучение, воспитание, учебный процесс, учебное заведение, внедрение, педагогический профессионализм, педагогическое мастерство.

Bondarenko V. Innovative Requirements for the Competitive Higher Educational Institution Development

The article deals with the problems of modern higher education and contains the analysis of up-to-date tendencies and conditions which guarantee the university educational system stable development, especially in the technical sphere and the technical universities' teaching staff training.

Key words: education, training, education, educational process, educational institution, introduction, pedagogical professionalism, pedagogical craftsmanship.